

Thực trạng quản lý hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên cấp trung học cơ sở trên địa bàn huyện Cam Lộ, tỉnh Quảng Trị

Nguyễn Huy Tuyền*, Hoàng Kim Tuấn**

*TS. Trường Cao đẳng Sư phạm Quảng Trị.

**ThS. Trường THCS Thanh An, Cam Lộ, Quảng Trị.

Received: 16/8/2024; Accepted: 26/8/2024; Published: 06/9/2024

Abstract: This is a research on the current management status of Natural Science teaching activities at secondary schools in Cam Lo district, Quang Tri province. The research is conducted on three aspects: Management of teachers' teaching activities; management of students' learning activities; and management of the conditions that support for teaching and learning activities. The research was surveyed on school administrators and teachers of Natural Sciences in secondary schools.

According to the results, the management of teaching activities for Natural Science in secondary schools showed a clear differentiation and almost reached average and good levels. Other tasks related to teachers' teaching, implementation of teaching plans, teaching content, and school curriculum have been managed better than the tasks related to students' learning activities. Issues such as equipment and facilities for teaching are not well-managed.

Keywords: Teaching management; natural science subject; secondary school.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục khoa học tự nhiên (KHTN) đóng vai trò chủ đạo trong việc giáo dục học sinh (HS) tinh thần khách quan, tình yêu thiên nhiên, tôn trọng các quy luật của tự nhiên để từ đó biết ứng xử với tự nhiên phù hợp. Ở cấp trung học cơ sở (THCS), môn KHTN là môn học bắt buộc, có nhiệm vụ cung cấp cho HS một hệ thống kiến thức cơ bản về KHTN ở trình độ phổ thông, bước đầu hình thành cho HS những kỹ năng và thói quen làm việc khoa học; hình thành và phát triển năng lực cho HS, rèn luyện cho HS tư duy logic và tư duy biện chứng, hình thành ở họ niềm tin về bản chất khoa học của các hiện tượng tự nhiên cũng như khả năng nhận biết của con người, khả năng ứng dụng khoa học để đẩy mạnh sản xuất, cải thiện đời sống; qua đó góp phần hình thành và phát triển ở họ các năng lực nhận thức, năng lực hành động và các phẩm chất và nhân cách mà mục tiêu giáo dục đề ra; chuẩn bị cho HS tiếp tục tham gia lao động sản xuất, có thể thích ứng với sự phát triển của KHKT, học nghề, trung cấp chuyên nghiệp hoặc trung học phổ thông. Để thực hiện được những nhiệm vụ nêu trên, công tác quản lý, tổ chức hoạt động dạy học (HDDH) đối với môn học này có vai trò thiết yếu. Việc quản lý phương án tổ chức dạy học, hình thức tổ chức dạy học, phương pháp dạy học, đánh giá kết quả học tập hay quản lý cơ sở vật chất (CSVC), trang thiết bị (TTB) dạy học

sẽ ảnh hưởng trực tiếp tới hiệu quả dạy học môn học này. Nghiên cứu thực trạng công tác quản lý HDDH môn KHTN ở cấp THCS trên địa bàn huyện Cam Lộ, tỉnh Quảng Trị có ý nghĩa khoa học trong việc tìm ra những điểm mạnh, những mặt còn hạn chế trong vấn đề này của giáo dục địa phương. Đó cũng là cơ sở để đưa ra những khuyến nghị, xây dựng các biện pháp cải tiến công tác quản lý HDDH môn KHTN ở cấp THCS trên địa bàn.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Môn Khoa học tự nhiên và quản lý hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên ở cấp trung học cơ sở

Ở cấp THCS, môn KHTN là môn học bắt buộc, được dạy ở các lớp 6, 7, 8 và 9 với dung lượng 140 tiết/năm học. HDDH môn KHTN được tạo thành và vận hành bởi hệ thống các yếu tố tạo nên quá trình này như mục tiêu dạy học, nội dung dạy học, phương pháp và hình thức tổ chức dạy học, người dạy – người học, kết quả quá trình dạy học. Các yếu tố trên liên kết với nhau tạo thành chỉnh thể quá trình dạy học môn KHTN và lại được quản lý điều hành bởi các nhà quản lý để vận hành đúng quy trình và đạt các mục đích dạy học đã đề ra. Trong nghiên cứu này, quản lý HDDH môn KHTN cấp THCS được hiểu là những tác động có mục đích, có kế hoạch của hiệu trưởng nhà trường tới tổ chuyên môn, tới giáo viên (GV) bộ môn, tới HS

và quá trình dạy – học môn KHTN cùng các thành tố tham gia vào quá trình đó nhằm thực hiện có hiệu quả mục tiêu, nội dung chương trình dạy học, đáp ứng với yêu cầu về chất lượng dạy học đặt ra. Với cách tiếp cận đó, nghiên cứu này đề cập việc quản lý HĐDH môn KHTN ở cấp THCS dưới 3 khía cạnh: Quản lý hoạt động giảng dạy môn KHTN của GV; quản lý hoạt động học tập (HĐHT) môn KHTN của HS; quản lý các điều kiện hỗ trợ dạy học môn KHTN.

Như vậy, KHTN là môn học có vai trò nền tảng trong việc hình thành, phát triển thế giới quan khoa học của HS cấp THCS. Quản lý HĐDH môn KHTN ở cấp THCS là quá trình tác động của chủ thể quản lý tới các yếu tố của quá trình dạy học môn học này nhằm thực hiện có hiệu quả mục tiêu, nội dung chương trình dạy học môn KHTN, góp phần hình thành và phát triển toàn diện nhân cách HS theo mục tiêu dạy học đã đề ra.

2.2. Thực trạng quản lý hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên cấp trung học cơ sở địa bàn huyện Cam Lộ, Quảng Trị

Từ lý luận nêu trên, hệ thống câu hỏi khảo sát được xây dựng và xử lý bằng thang đo Li-kert 5 mức độ. Điểm trung bình (\bar{X}) với các giá trị được quy định như sau: Với $1.0 \leq \bar{X} < 1.8$: Mức độ đánh giá rất thấp; với $1.8 \leq \bar{X} < 2.6$: Mức độ đánh giá thấp; với $2.6 \leq \bar{X} < 3.4$: Mức độ đánh giá trung bình; với $3.4 \leq \bar{X} < 4.2$: Mức độ đánh giá khá; với $4.2 \leq \bar{X} \leq 5.0$: Mức độ đánh giá cao. Kết quả khảo sát 58 khách thể, trong đó có 18 CBQL và 40 giáo viên tại 9 trường có cấp THCS trên địa bàn huyện Cam Lộ, Quảng Trị như sau:

2.2.1. Quản lý hoạt động giảng dạy môn Khoa học tự nhiên của giáo viên

Lập kế hoạch quản lý hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên

Các nội dung của hoạt động lập kế hoạch quản lý HĐDH môn KHTN hiện được đánh giá ở mức tương đối cao, từ 3.6 đến 4.1 điểm (khá trở lên). Như vậy, hoạt động này nhìn chung đã được triển khai khá tốt, nổi bật là nội dung giám sát, kiểm tra thực hiện chương trình dạy học môn KHTN.

Bảng 2.1. Lập kế hoạch quản lý hoạt động dạy học môn KHTN

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Lập kế hoạch tổ chức cho GV nghiên cứu chương trình môn học	3.8	5
Lập kế hoạch triển khai dạy học môn KHTN	4.0	3
Lập kế hoạch triển khai sinh hoạt tổ chuyên môn về dạy học môn KHTN	3.9	4

Lập kế hoạch giám sát, kiểm tra thực hiện chương trình dạy học môn KHTN	4.3	1
Lập kế hoạch bồi dưỡng GV về năng lực sử dụng PPDH môn KHTN	4.1	2
Lập kế hoạch đánh giá, rút kinh nghiệm việc thực hiện chương trình dạy học môn KHTN	3.6	6

Tuy nhiên, vẫn còn những hoạt động đáng lưu ý như kế hoạch đánh giá, rút kinh nghiệm việc thực hiện chương trình dạy học, kế hoạch tổ chức cho GV nghiên cứu chương trình môn học là những nội dung đạt mức điểm thấp hơn cả trong bảng 2.1, mặc dù đây là những nội dung rất cần thiết của quá trình dạy học môn học. Khi trao đổi với một số CBQL về vấn đề này, chúng tôi cũng thu được những nhận định tương đồng cho rằng những hoạt động trên ở đơn vị còn đang được thực hiện mang tính hình thức nên chưa thực sự đạt được hiệu quả như mong đợi.

Tổ chức hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên
Bảng 2.2. Tổ chức hoạt động dạy học môn KHTN

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Tổ chức quản lý hồ sơ lên lớp của GV	4.0	1
Tổ chức triển khai các hình thức dạy học linh hoạt môn KHTN	3.1	4
Tổ chức triển khai đổi mới PPDH môn KHTN	3.7	3
Tổ chức sinh hoạt tổ chuyên môn về dạy học môn KHTN	3.9	2

Điểm đạt được tại bảng 2.2 cho thấy, việc triển khai các hình thức dạy học linh hoạt môn KHTN chỉ đạt điểm ở mức độ trung bình và là mức điểm thấp nhất trong bảng. Môn KHTN theo chương trình GDPT hiện hành đòi hỏi hình thức dạy học đa dạng, linh hoạt hướng đến phát triển cho HS những năng lực chung và năng lực riêng gắn với đặc thù môn học. Một số hình thức dạy học đáp ứng những yêu cầu này thường được tổ chức như: dạy học dự án, dạy học giải quyết vấn đề,... Tuy nhiên, đây là những hình thức tổ chức dạy học khá khó, đòi hỏi GV phải được tập huấn đầy đủ, chi tiết để hình thành vững chắc những kỹ thuật, kỹ năng tương ứng. Các hoạt động còn lại ở nội dung này đạt mức điểm khá cao, từ 3.7 đến 4.0 điểm, phản ánh công tác tổ chức HĐDH môn KHTN cấp THCS trên địa bàn huyện Cam Lộ đã thực hiện được là khá tốt.

Chỉ đạo hoạt động dạy học môn Khoa học tự nhiên
Bảng 2.3. Chỉ đạo hoạt động dạy học môn KHTN

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Chỉ đạo xây dựng, triển khai kế hoạch, nội dung dạy học môn KHTN	4.2	1
Tổ chức các hoạt động bồi dưỡng chuyên môn, nghiệp vụ cho giáo viên	3.6	4
Chỉ đạo kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS	3.9	2

Theo dõi, giám sát việc thực hiện chương trình giảng dạy môn KHTN	3.4	5
Theo sát tiến độ thực hiện chương trình môn KHTN thông qua lịch báo giảng, dự giờ, thăm lớp và qua kiểm tra giáo án của GV	3.8	3

Thống kê tại bảng 2.3 cho thấy, việc chỉ đạo hoạt động dạy học môn KHTN ở cấp THCS trên địa bàn đạt mức điểm trung bình từ 3.4 đến 4.2 điểm và là mức đánh giá khá trở lên. Theo đó, nổi bật là các hoạt động cụ thể như chỉ đạo việc xây dựng, triển khai kế hoạch, nội dung dạy học môn KHTN theo chương trình GDPT mới; chỉ đạo kiểm tra, đánh giá kết quả học tập, bồi dưỡng phương pháp học tập của HS là các hoạt động đã các đơn vị THCS trên địa bàn thực hiện khá tốt.

Kiểm tra, đánh giá dạy học môn Khoa học tự nhiên

Bảng 2.4. Kiểm tra, đánh giá dạy học môn KHTN

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Xây dựng kế hoạch đánh giá kết quả học tập môn KHTN của HS	4.2	1
Triển khai tổ chức sinh hoạt chuyên môn tổ bộ môn về đánh giá kết quả học tập HS trong dạy học môn KHTN	3.9	2
Tổ chức thực hiện các kế hoạch thu thập thông tin về HĐDH môn KHTN làm căn cứ để đánh giá	3.4	3
Giám sát các khâu lập kế hoạch, tổ chức chỉ đạo triển khai, đánh giá HĐDH môn KHTN	3.3	4
Phân tích kết quả thực hiện HĐDH môn KHTN	2.8	5

Kết quả khảo sát trên bảng 2.4 cho thấy những lưu ý sau đây: Hoạt động xây dựng kế hoạch đánh giá kết quả học tập môn KHTN của HS đạt mức độ đánh giá cao, 4.2 điểm. Tuy nhiên, có nhiều nội dung chỉ đạt mức đánh giá trung bình, trong đó việc phân tích kết quả thực hiện HĐDH môn KHTN chỉ đạt 2.8 điểm. Phân tích kết quả của QTDH sẽ giúp các chủ thể liên quan thu được tín hiệu ngược của của trình này, từ đó có thể đưa ra những đánh giá khách quan. Không phân tích được các nguyên nhân dẫn đến kết quả của QTDH thì sẽ không xác định được vai trò của các yếu tố trong nó. Cũng từ đó nhà QLGD sẽ gặp khó khăn trong việc xác định yếu tố để chỉ đạo các hoạt động cải tiến QTDH của đơn vị mình.

2.2.2. Quản lý hoạt động học tập môn Khoa học tự nhiên của học sinh

Kết quả khảo sát thực trạng quản lý HĐHT môn KHTN ở cấp THCS trên địa bàn huyện Cam Lộ được thống kê tại bảng 2.5.

Bảng 2.5. Quản lý hoạt động học tập môn KHTN của HS

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Quản lý việc học bài cũ, làm bài tập ở nhà, chuẩn bị bài mới của HS	3.5	5

Theo dõi, kiểm tra, nhận xét việc thực hiện nề nếp trên lớp của HS	3.7	3
Quản lý các hoạt động học tập của HS ở trên lớp	3.9	2
Quản lý việc giáo dục phương pháp học tập cho HS	3.6	4
Quản lý các hoạt động tự học, thực hành, trải nghiệm thực tế của HS	2.8	7
Quản lý việc HS vận dụng kiến thức vào thực tiễn	2.7	8
Quản lý việc kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS	4.1	1
Phối hợp các lực lượng giáo dục quản lý hoạt động học tập của HS	3.3	6

Trên bảng 2.5, ngoài nội dung quản lý việc kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của HS đạt mức đánh giá cao, 4.1 điểm, thì số liệu thống kê cũng cho thấy, việc quản lý HĐHT môn KHTN cấp THCS của HS là chưa đồng đều và chưa đạt hiệu quả cao. Có nhiều nội dung chỉ đạt mức độ trung bình như quản lý các hoạt động tự học, thực hành, trải nghiệm thực tế; quản lý việc HS vận dụng kiến thức đã học và thực tiễn; phối hợp các lực lượng giáo dục quản lý HĐHT của HS.

Tăng cường hoạt động trải nghiệm, thực hành, tăng cường vận dụng kiến thức đã học vào thực tiễn,... là những mục tiêu và là yêu cầu quan trọng đã được xác định trong chương trình GDPT mới, cũng là những nội dung trong nguyên lý giáo dục đã được luật định. Kết quả này chỉ ra những khoảng hở, những tồn tại trong dạy học môn KHTN cấp THCS mà giáo dục địa phương cần tiếp tục tìm hiểu nguyên nhân và xây dựng những biện pháp khắc phục.

2.2.3. Quản lý các điều kiện hỗ trợ dạy học môn Khoa học tự nhiên

Những nội dung được khảo sát cho thấy, thực trạng quản lý các điều kiện hỗ trợ dạy học môn KHTN cấp THCS trên địa bàn huyện Cam Lộ được đánh giá ở mức điểm khá, từ 3.5 đến 4.1 điểm, ngoại trừ nội dung quản lý việc bảo trì hệ thống CSVC, TTB dạy và học.

Bảng 2.6. Quản lý các điều kiện hỗ trợ dạy học môn KHTN

Nội dung	\bar{X}	Thứ bậc
Chỉ đạo rà soát phòng học, TTB phục vụ dạy học môn KHTN	3.8	3
Quản lý việc bảo trì hệ thống CSVC, TTB dạy học môn KHTN	2.7	5
Kiểm tra hệ thống phòng thực nghiệm, thực hành môn KHTN	4.0	1
Kiểm tra việc sử dụng, bảo quản hệ thống thư viện, sách giáo khoa, tài liệu phục vụ giảng dạy	3.5	4
Quản lý, thúc đẩy việc tăng cường ứng dụng CNTT trong dạy học môn KHTN	4.0	1

Kết quả cũng cho thấy, công tác quản lý bảo trì hệ thống CSVC, TTB dạy và học môn KHTN trong các trường THCS trên địa bàn chỉ được đánh giá là trung bình, các nội dung còn lại cũng chỉ đạt mức đánh giá